

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Caput VI. De reliquis argumentis, quæ pro duabus ad Samosatenum
epistolis Dionysio abjudicandis faciunt; et an ex hypothesi, quod hæ
nihilominus Sanctum habeant auctorem, altera non distinguatur ab ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

A Dionysius, veluti violatæ fidei reus, ad Pontificem Romanum idcirco fuerit delatus, quod Dei Filium Patri non consubstantialem asserere, ab illis putaretur. Nisi enim consubstantialis vocabulum jam tum, cum Dionysius a Pentapolitanis accusatus est, notum admodum atque usitatum, imo in Ecclesia receptum fuisset, non videtur ab his Sanctus ob Dei Filium, Patri non consubstantialem assertum, ad Dionysium Romanum Pontificem, veluti violatæ fidei reus, fuisse deferendus. Hinc porro consequitur, ut etiam ante Dionysii ætatem illud ipsum vocabulum a nonnullis Patribus verosimillime fuerit usurpatum, atque ab Ecclesia receptum. Quod si dicas, synodum Antiochenam, in qua quinque circiter a Dionysii obitu annis Paulus Samosatenu exauctoratus fuit, vocabulum illud, veluti impugnantis Pauli erroribus minus aptum, rejecisse, idque ab ea, si idem vocabulum jam dudum in Ecclesia usitatum fuisset ac receptum, faciendum verosimillime non fuisse. Respondeo, a Dionysio equidem, Romano Pontifice, consubstantialis vocabulum fuisse receptum, hocque nihilominus rejectum fuisse a dicta Antiochena synodo, quæ tamen Dionysium Romanum Pontificem, cui etiam suam de Pauli Samosateni damnatione epistolam synodicam inscripsit, summopere reverebatur.

B nec a Dionysio fuit improbatum. **77** Adhæc Antiochena synodus consubstantialis vocabulum non eo sensu, quod id antea in Ecclesia usitatum fuerat, sed sensu longe diverso (vide Commentarium num. 228) acceptum rejecit, ut adeo ex eo, quod consubstantialis vocabulum rejecerit Antiochena synodus, consequens non sit, ut id antea in Ecclesia a Patribus adhibitum non fuerit. Quod autem aiunt, Dionysium improbasse consubstantialis vocabulum, id utique a vero longissime est alienum. Quamquam enim Sanctus, sese hoc vocabulum in Scriptura sacra non invenisse expressum, affirmavit, rem tamen voce illa significatam admisit. Liqueat id ex libris de Elencho et Apologia, supra sæpissime laudatis, ad Dionysium, Romanum Pontificem, sui purgandi ergo a Dionysio scriptis. In his enim, quos post epistolam de Pentapolitanorum contra se accusatione a Dionysio Romano acceptam scripsit, ista supra adhuc recitata verba profert: In alia item epistola ea scripsi, quibus criminationem adversariorum repuli, mendacemque ostendi, qua aiebant, me Christum negare esse Deo consubstantialem. Tametsi enim fateor, me hoc vocabulum nusquam Scripturarum sacrarum vel invenisse vel legisse; attamen argumenta mea, quæ subsequuntur, quæque isti tacerunt, ab hac sententia non discrepant. Unde sane recte colligitur, consubstantialis vocabulum a Sancto non fuisse improbatum, saltem post acceptam a Dionysio Romano de Pentapolitanorum accusatione epistolam, ac proin, cum hac verosimillime posteriores existerint epistolæ ad Samosatenum, Dionysio hæc abjudicari nequeunt, quod in altera consubstantialis approbetur vocabulum.

CAPUT VI.

De reliquis argumentis, quæ pro duabus ad Samosatenum epistolis Dionysio abjudicandis faciunt; et an ex hypothesis, quod hæc nihilominus Sanctum habeant auctorem, altera non distinguatur ab epistola ad ecclesiam Antiochenam ab eo scripta.

Plures de Verbi Divinitate loci,

Duo argumenta, quæ pro duabus ad Samosatenum epistolis Dionysio abjudicandis faciunt, cap. præced. discussi. Restat, ut reliqua, quæ eo etiam conducunt, nunc examinem. A præcipuo, ut nonnulli putant, exordior. S. Athanasius, cum Dionysii fidem contra eos, qui sanctum Virum eadem cum Arianis, Jesu Christi Divinitatem negantibus, sensisse contendebant, tutandam haberet, in sua tamen Apologia hunc unice in finem scripta nec locum epistolæ,

num. 75 huc transcriptum, ubi Dionysius Dei Filium Patri dici consubstantialem approbat, nec alium quempiam, quo Sanctus in dicta epistola Filii Dei seu Verbi Divinitatem docet, in medium adducit; ubi tamen loci plures in ea occurrunt, ex quibus a Dionysio Jesu Christi Divinitatem agnoscere, luce meridiana clarius demonstrare Athanasius potuisset. Ut reliquos omittam, duos plane insignes, quos apud Labbeum tom. I Conciliorum col. 834 et seq. invenies, huc transcribo. Prior sic habet: Demonstratum itaque est, manifestum esse sophisma, quod formam hominis hominem appellas, et formam ac habitum servi servum, quia forma Dei est Deus. Christus autem, qui a mortuis surrexit, mortuus est et vixit, ut in mortuis et vivis dominetur. Deus enim est natura, qui in omnibus dominatur; et excitatus a mortuis, atque agnitus ex vulneribus verus Deus esse, qui fuerat crucifixus, et surrexerat, et æquali honore Deus Dominus a Thoma prædicatur.

79 Dominus enim et Deus habens in manibus cicatrices surrexit, qui fuerat propter nos vulneratus. Deus enim Apostolorum erat, qui attractatus est, non natura homo, (vide de hac Dionysii locutione in Bibliotheca Patrum Lugduni recusa Turrianum) sed natura Deus, qui hæres gentium est, et omnem judicat terram, sicut scriptum est: Surge... Deus, qui judicas terram, quoniam tu eris hæres in cunctis gentibus. Filius Dei, qui est Verbum, Christus hæres, mortuus est postea post servos suos prophetas, sicut ipse in Evangeliiis dixit ad eos, qui occiderunt prophetas. Quomodo ais tu, hominem esse eximium Christum et non revera Deum, et ab omni creatura cum Patre et Spiritu sancto adoratum, incarnatum ex sancta Virgine et Deipara Maria? Propter nos enim voluit nasci ex muliere; unde et passionem pro nobis suscepit, qui se exinanivit, et humiliavit usque ad mortem, mortem autem Crucis, cum esset alioqui æqualis Deo, sicut scriptum est: Factus est sub lege, qui secundum Divinitatem legislator est, ut eos, qui sub lege erant, redimeret; et adoptionem filiorum reciperemus, sicut ait Scriptura. Posterior hæc est: Qui... ex Deo est ante secula genitus, ipse in extremis temporibus ex matre natus est. Idcirco Deicidæ sunt Judæi, quia Dominum gloriæ crucifixerunt. Nisi enim fuisset Christus idem, qui erat Deus Verbum, non poterat esse alienus a potestate peccandi. Ita Dionysius in præfata epistola, aperitissime sane duobus huc jam transcriptis locis Divini Verbi seu Jesu Christi Divinitatem confitens, ut hos utique S. Athanasius, si epistolam illam pro genuino Dionysii fetu habuisset, pro tutanda Sancti circa Verbi Divinitatem contra Arianos fide in medium adducturus fuisse videatur, ac proin ut illam, cum id non fecerit, pro Dionysii epistola non habuerit.

80 Verum, quamquam hoc argumentum contra opinionem, quæ Dionysii ad Paulum epistolam, responsionemque ad decem Pauli objectiones Sancto attribuit, non nihil validius quam præcedens militet, rem tamen minime evincit. Etenim responderi potest, Athanasium forte omnes Dionysii lucubrationes, quæ magno numero fuerunt, non habuisse perspectas, ut adeo, cum inter Dionysii lucubrationes, Athanasio non cognitæ, esse potuerit epistola a Sancto ad Samosatenum scripta, mirum non sit, quod hæc, quamvis a Dionysio reipsa scripta atque ad Athanasii institutum non parum conducens, ab eo tamen contra Arianos citata non fuerit. Adhæc fieri potest, ut Athanasius, cum laudatum pro Dionysii doctrina ab Arianorum erroribus vindicanda Tractatum seu Apologiam scripsit, inimicorum suorum, qui cum sævissime prosequerentur, insidias fugiens, in quadam delituerit loco, in quo non nisi paucissimos libros haberet ad manum: unde factum esse potest, ut, cum duarum Dionysii ad Paulum epistolarum non haberet copiam, nullum ex his, utut a Dionysio vere scriptis, locum ad Arianos confutandos in medium adduxerit. Adde, homines non semper meminisse eorum omnium, quæ vel viderint, vel

AUCTORE
C. B.

quorum duo huc transcribuntur, in dictis ad Samosatenum epistolis occurrunt;
E

F

has tamen Dionysii non esse, quod nec ab Athanasio,

AUCTORE
C. B.

vel legerint, ut adeo Athanasius præmemoratas epistolas, quamvis etiam antea a se lectas et pro genuinis Dionysii lucubrationibus habitas, idcirco non citarit, quod, quæ in iis ad institutum suum facientia occurrerent, non recordaretur. Nequit itaque etiam ex Athanasii de duabus Dionysii ad Paulum Samosatenum epistolis silentio certo concludi, has a Dionysio vere non fuisse conscriptas.

nec a Basilio
memorentur,
certo nequit
concludi:

81 Pergo nunc ad aliud argumentum, quod, qui duas dictas epistolas Dionysio abjudicant, etiam adducunt. Sanctus Basilius, aiunt, epistola nona, alias quadragesima prima, ad Maximum de Dionysio Alexandrino sic scribit: De Spiritu voces emisit minime dignas Spiritu, ab adorata illum Deitate sejungens, atque in inferioribus una cum creata ac ministra natura numerans. Quibus ex verbis certissime consequitur, ut Dionysius, teste Basilio, Spiritui sancto Deitatem denegarit; quapropter cum ejusdem Spiritus sancti Deitatem binæ ad Paulum Samosatenum epistolæ, uti has, etiam perfunctorie tantum, legenti patere, sæpissime testentur, nequeunt illæ a S. Dionysio esse conscriptæ. Verum respondeo, Dionysium orthodoxe admodum de Spiritu sancto sensisse, tantumque, in sua verosimiliter ad Ammonium et Euphranorem epistola, nonnihil esse crudius (vide, quæ de hoc argumento in Commentario disserui) non ex opinionis pravitate, sed ex vehementiori Sabellio oblectandi studio de illo locutum. Et vero Dionysium de Spiritu sancto orthodoxe sensisse, perspicuum fit vel ex ipsomet Basilio, dum lib. de Spiritu sancto docens, quæ de Spiritu sancto credenda sunt, nonnullos textus e Dionysii Operibus depromptos in dictionum suorum confirmationem adducit. Neque est, quod dicat, nulum ibidem textum ex binis prædictis epistolis, quæ tamen de Spiritu sancto præclarissime loquuntur, a Basilio proferri. Facile enim fieri potest, ut ad Basilii cognitionem epistolæ illæ non venerint. Adhæc Basilio animus non fuit, omnes omnino textus, undecumque ex omnibus Dionysii Operibus conquisitos, qui ad institutum suum conducere, loco proxime citato asserre, ut adeo pro dictis epistolis Dionysio abjudicandis nihil amplius ex Basilio, quam ex Athanasii silentio supra memorato possit haberi.

quamvis autem
argumentum
aliud,

82 Verum, qui prædictas epistolas pro genuinis non habent Dionysii Operibus, binis hisce argumentis, ab Athanasii et Basilii silentio petitis, addere queunt et tertium, a silentio, quod in concilio œcumenico Ephesino, anno 431 contra Nestorium celebrato, circa binas, Dionysio Alexandrino attributas, ad Paulum Samosatenum epistolas servatum fuit, pariter repetitum. Labet hoc, ut quam sit validum, appareat, paulo distinctius proponere. Nestorius, anno 428 in sedem Constantinopolitanam Sisinnio vita functo successus, non diu ab impia, qua infectus erat, hæresi disseminanda abstinuit. Etenim eo ipso anno sermonem, hæreticæ pravitate plenum, qui apud Garnerium tom. II Operum Marii Mercatoris pag. 3 exstat insertus, numerosa coram populi multitudine de Incarnatione Dominica habuit. Secundum hunc sermonem, atque plurima veterum scriptorum monumenta impius ille hærestarcha, sublato Deiparæ nomine, Christum Dominum in duas distraxit hypostases ac personas; in eoque asseruit, sicut naturas duas, ita et filios duos, et Christos duos; unum quidem, quem incarnatum esse, non volebat, Deum ex Patre Deo, hominem alterum ex Matre, quam idcirco non Θεοτόκον, id est, Deiparam, sed Χριστόκοον, id est, Christiparam appellabat. Porro contra impiam hanc hæresim, quæ jam antea a Cælestino Papa, synodique ab eo convocata, Romæ fuerat proscripta, œcumenicum Ephesi, in quo Nestorius damnatus est atque exautoratus, celebratum fuit concilium. In hoc S. Cyrillus, patriarcha Alexandrinus, cum vicarium suum cum creasset Cælestinus Papa, præcipuas partes indubie egit.

quod a concilio
Ephesini

83 Secum habebat Petrum, ecclesiæ Alexandrinæ presbyterum, conciliique notariorum primicerium. Hic Patrum jussu vario, quibus Dei Verbum seu

Filium incarnatum hominemque factum esse, aperi- D
tius asseritur, præcedentium episcoporum Patrum-
que testimonia, in Concilii Acta referenda, in me-
dium adduxit. Quamvis autem id sedulo (tres enim
patriarchas Alexandrinos, Petrum scilicet, Athana-
sium et Theophilum citat) curasse videatur, ut ne
quem patriarcham Alexandrinum, qui de argumento
tractando opportune ad concilii institutum scripsis-
set, silentio præteriret, Dionysii tamen non meminit;
ubi interim Sanctus, si duas memoratas, in quibus
divini Verbi Incarnatio (vide verba num. 78 et seq.
huc transcripta) manifestissime traditur, ad Paulum
scripsisset epistolas, ante reliquos omnes Patres,
a Petro citatos, utpote his antiquior, memorandus
utique fuisset. Adhæc in duabus, Dionysio adscri-
ptis, ad Samosatenum epistolis sanctissima Virgo
Maria sexties ut minimum Θεοτόκας, id est, Deipara
vocatur; quapropter cum sic hæc contra Nestorium,
qui sanctissimam Virginem non Θεοτόκον seu Dei-
param, sed tantum Χριστόκοον seu Christiparam, et
esse et appellari volebat, maxime militarent, dubi-
tandum non videtur, quin easdem Petrus citaturus
fuisset, si a Dionysio scriptas esse, admisisset. Acce-
dit, quod, duas Christi Domini asseri hypostases et
personas, duos Christos ac duos Filios, quod Nesto-
rius dicebat, in præmemoratis ad Paulum epistolis
luculentissime improbetur, ut adeo, si hæc Dionysium
vere habebat auctorem, a Petro notariorum primi-
cerio non unam ob causam fuissent citandæ.

84 Hunc in modum, qui duas memoratas ad
Paulum Samosatenum epistolas Dionysio abjudican-
das putant, a servato de his in concilio Ephesino
silentio, ut opinionem suam probent, argumentari
queunt, easdemque epistolas ante Nestorii tempora
scriptas non esse, insuper contendere tum ex eo, quod
duas a Paulo in Jesu Christo hypostases, quod pal-
mare Nestorii dogma fuit, constitui indicent; tum ex
eo, quod sanctissimam Virginem sæpissime Θεοτόκον,
id est, Deiparam appellant; quod vocabulum quam-
vis etiam ante Nestorii tempora a S. Athanasio
fuerit adhibitum, Athanasio tamen antiquior, qui
vocabulo isto usus sit, in concilio Ephesino contra
Nestorium citatus non fuit, nec illud ante exortam
hæresim, qua hic sanctissimam Virginem non Θεο-
τόκον seu Deiparam, sed tantum Χριστόκοον seu
Christiparam appellandum statuit, communiter in
Ecclesia usurpatum fuisse videtur. Verum si ante
sive post Nestorii tempora dictæ epistolæ scriptæ
sint, argumentum equeidem, ut hæc Dionysio abjudi-
centur, a concilio Ephesino silentio petitum, nonnihil
validius, quam præcedentia, apparet. Patrum qui-
dem testimoniis, in concilio Ephesino citatis, apud
Labbeum tom. III Conciliorum col. 505 et 508
proxime præmittitur: Petrus presbyter Alexan-
driae et notariorum primicerius dixit: Quandoqui-
dem sanctissimorum sacratissimorumque Patrum
ac episcoporum, et diversorum præterea marty-
rum codices in promptu habemus, nonnullaque
capita ex illis selegimus, ea, si vobis ita visum fue-
rit, prælegemus. Flavianus episcopus Philippen-
sium dixit: Legantur, et in Actorum monumenta
referantur.

85 Quibus ex verbis ita forte nonnemo ratiocine-
tur. In concilio Ephesino Petrus, notariorum pri-
micerius, testimonia duntaxat, uti ex verbis proxime
recitatis liquet, in medium adduxit eorum antiquio-
rum episcoporum ac Patrum, quorum codices habe-
bat ad manum, ac proin, cum fieri possit, ut codi-
cem, qui S. Dionysii, Alexandrini episcopi, Opera
complecteretur, non habuerit ad manum, mirum
nemini debet accidere, nullum omnino textum ex me-
moratis ad Paulum Samosatenum epistolis, utut a
Dionysio vere scriptis et ad impugnandos Nestorii
errores aptissimis, a Petro fuisse in medium prola-
tum. Adhæc quispiam etiam forte dicit, facile fieri
posse, ut Petrus, notariorum primicerius, Dionysii
ad Samosatenum epistolas non habuerit perspectas,
hincque factum esse, ut nullum ex his textum produ-
xerit. Verum tam ad secundum hoc quam ad pri-
mum responsum, quo argumentum, a concilio Ephesini

silentio peti-
tur, aliquanto
validius pro
illis epistolis
Dionysio

abjudicandis,
quidquid con-
tra opponi
queat,

A simi silentio, pro dictis ad Samosatenum epistolis Dionysio adjudicandis petiunt, nihil plus valere quam præcedentia, quis forte existimet, responderi posse videtur, verosimile non apparere vel Dionysii Opera Petro, notariorum primicerio, ad manum non fuisse, vel hunc illa non habuisse perspecta. Etenim vix dubitandum est, quin omnia Dionysii Opera concilii Ephesini tempore, si non in aliis plerisque civitatibus, saltem in civitate Alexandrina, utpote cujus episcopus Dionysius fuisse, integra adhuc existerint. Quapropter, cum dubitandum pariter non appareat, quin S. Cyrillus, patriarcha Alexandrinus, hujusque ecclesie presbyter Petrus, qui eum ad concilium Ephesinum comitatus est, omnes antiquorum Patrum præcipueque Patriarcharum Alexandrinorum codices, Alexandriæ existentes, antequam ad concilium proficere, sedulo excusserint, tactusque et locos in iis ad confutandum Nestorium idoneos annotarint, verosimile non videtur, Petrum non fuisse datas ad Samosatenum epistolæ cogniturum, si hæc unquam a Dionysio scriptæ fuissent. Quod si autem velis, dictas epistolæ, utut apprimè cognitas, nec a Cyrillo, nec a Petro Ephesum, ubi etiam non existerent, fuisse allatas; respondeo, id verosimile non videri; adhuc illas saltem, utpote impiam Nestorii doctrinam apertissime damnantes, a Petro verosimiliter fuisse citandas, si Dionysium, Alexandrinum episcopum, summæ, apud Orientales præcipue, auctoritatis Patrem, vere habuissent auctorem seu potius, si tunc vere existitissent, nec tantum postea Dionysio essent ascriptæ.

militare videatur; non hinc tamen dictas epistolæ Dionysii non esse.

B 86 Itaque, re mature perpensa, argumentum, a concilii Ephesini silentio petitum, aliquanto validius, quam duo alia ab Athanasii et Basilii silentio petita argumenta, militare videtur contra opinionem eorum, qui duas ad Samosatenum epistolæ Dionysio ascribunt. Verum adhuc multo contra illam validius militat illud ipsum concilii Ephesini silentium, si conjunctim non tantum cum Athanasii et Basilii, verum etiam omnium omnino antiquorum scriptorum silentio consideretur. Etenim duæ memoratæ ad Samosatenum epistolæ a nullo prorsus scriptore antiquo citatæ inveniuntur, videnturque ante sæculi proxime elapsi initium, quo in lucem fuerunt prolatae, omnino fuisse incognitæ. Verum reponunt, qui dictas epistolæ Dionysio attribuunt, sanctus Dionysius, ut in Commentario dictum est, ad Paulum Samosatenum, ut hunc ab errore revocaret, verosimillime scripsit, idque reipsa Sanctum fecisse, Theodoritus, Cyri episcopus, scriptor antiquus lib. II Hæreticarum Fabularum cap. 8 verbis, num. 503 in Commentario transcriptis, etiam testatur: quamvis autem quot aut quas ad Samosatenum Sanctus dederit epistolæ, nuspam indicet laudatus Theodoritus, fierique possit, ut ex vago seu generali hujus scriptoris de datis a Dionysio ad Samosatenum epistolæ testimonio scriptor aliquis posterior ansam arripuerit, vel duas præmemoratas ad Samosatenum pro arbitrio fingendi epistolæ, vel, cum eas jam scriptas quidem, nullius tamen auctoris nomine notatas invenisset, Dionysio, Alexandrino episcopo, supponendi, nulla tamen potest positiva asserri ratio, qua id reipsa, circa duas dictas epistolæ factum esse, solide probetur.

uti nec ex stylo, quo scriptæ sunt, certum efficitur;

C 87 Argumenta enim, a concilii Ephesini, Athanasii, Basilii aliorumque scriptorum antiquorum silentio petita, rem certam atque indubitam, uti eruditi omnes facile admittunt, nequeunt efficere. Idem dicendum est de argumentis petitis tum a doctrina in duabus dictis epistolæ Paulo ascripta, tum a styli diversitate, qua hæc, et Dionysii apud Eusebium lib. VI et VII Historiæ Ecclesiasticæ lucubrationum Fragmenta esse conscripta, nonnulli contendunt. Ita illi, qui dictas epistolæ Dionysio, veluti germano earundem auctori, attribuunt. Et vero non immerito, nec sine fundamento ita loquuntur. Si enim res omnes a mille et pluribus annis gestæ pro meris figmentis et fabulis, quod a scriptoribus antiquis non memorentur, sint habendæ, res prope innumeræ, quæ tamen certissime evenisse putantur,

ad aniles fabulas relegandæ fuerint. Nequit itaque ob solum concilii Ephesini, scriptorumque antiquorum de Dionysii ad Paulum Samosatenum epistolæ silentium certo concludi, hæc Dionysium germanum non habere auctorem, quamvis interim propterea ea de re non immerito possit dubitari. Porro a doctrina in duabus dictis epistolæ Paulo attributa nihil quoque pro his Dionysio indubie adjudicandis haberi, perspicuum est ex iis, quæ cap. 5 disserui. Quod autem pertinet ad styli diversitatem, quam nonnulli in dictis epistolæ et in aliis Dionysii Operibus inveniri putant, nequit etiam ex hac sat certo confici, dictas epistolæ a Dionysio non esse conscriptas. Quod enim aiunt, stylium, quo hæc scriptæ sunt, esse humilem, diffusum, implexum, styloque, quo alia Sancti lucubrationes exaratae fuerunt, prorsus dissimilem, id equidem, quantum opinor, non omnes, qui epistolæ illas cum aliorum Dionysii Operum Fragmentis, quæ apud Eusebium supersunt, cumque epistolæ ad Basilidem supra memorata attente contulerint, existimaturi sunt.

88 Adhæc fac, stylium, quo dictæ epistolæ scriptæ sunt, ab aliarum Sancti lucubrationum stylo non nihil differre, oriri id potest ex crebris Scripturæ sacræ textibus, qui epistolæ, uti argumenti exigebat ratio, fuerunt immiscendi, ut adeo ex stylo, quo epistolæ illæ scriptæ sunt, utut forte nonnihil diverso a reliquarum Dionysii lucubrationum stylo, certum esse non possit, eas epistolæ Sancto esse adjudicandas. Quapropter cum id quoque nec ex concilii Ephesini scriptorumque antiquorum silentio, nec aliunde, ut jam dictum est, certum esse possit; indubiam autem suppositionis notam dictæ epistolæ non præferant, easque in antiquo probæ notæ codice Ms. Dionysii nomine signatas Turrianus invenit, verosimiliter utique, quemadmodum jam in Commentario monui, mihi apparet, easdem Dionysium vere habere auctorem, quamvis interim id (quam ob causam etiam de his in Appendice hic agendum fuit) pro indubitato idcirco potissimum non habeam, quod ex jam disputatis epistolæ illas nec concilium Ephesinum, nec Athanasius, nec ullus alius ante sæculum proxime elapsus scriptor novisse videatur. Atque ita jam quid de duabus, de quibus hic agendum erat, epistolæ sentiam, exposui; restat, ut nunc discutiam, an, ex hypothesi, quod Dionysium indubie habeant auctorem, harum altera, Sancti scilicet ad decem Pauli Samosateni quæstiones responsio, eadem sit cum epistolæ, a Dionysio ad ecclesiam Antiochenam missa; qua hic præ corporis infirmitate protractaque senectate ad concilium, contra Samosatenum Antiochiæ celebrandum, ad quod invitatus fuerat, venire non valens, concilii Patribus, quid ipsemet de quæstione seu materia contra hæresiarcham illum in concilio tractandam sentiret, exposuit. Baronius, ut jam num. 502 in Commentario docui, utramque hanc hic proxime memoratam epistolam eandem esse existimavit.

89 Tillemontius tom. IV Monumentorum Ecclesiasticorum in Notis ad Dionysium Alexandrinum pag. 661 ab hac Baronii opinione omnino alienus non videtur. Ait enim ibidem, fieri posse, ut ea lucubratio, id est, Dionysii ad decem Pauli Samosateni quæstiones responsio, pars existeret epistolæ, a synodo Antiochena memoratæ, ut adeo, cum Dionysii epistolæ, quam memoravit Antiochena synodus, quamque postea secundum Antiochenum concilium ad omnes quaquaversum ecclesias cum epistolæ sua canonica transmisit, eadem sit cum epistolæ mox memorata, a Dionysio ad ecclesiam Antiochenam scripta, dubitari non debeat, quin Tillemontius a Baronii opinione omnino alienus non fuerit. Ratio autem, ob quam ita in illam fuerit affectus, hæc est: Epistolæ illa, ait, seu Dionysii ad decem Pauli Samosateni quæstiones responsio, ita communiter de Paulo loquitur, acsi ad hunc orationem non dirigat, illamque solo Samosatensis titulo designat; ita ut, si quando eum alloquatur, satis appareat, id non honoris causa fieri; sed eo modo, quo alloqui solent, quos impugnamus. Ita ad verbum fere Tillemontius,

AUCTORE C. B.

imo oppositum appareat verosimiliter: si autem dictæ epistolæ Dionysii vere sint, opinio, E

F

quæ responsionem ad decem Pauli quæstiones pro epistolæ ad Antiochenos parte accipit;

ACTORE
C. B.

montius, mox etiam inferens, fieri posse, ut Opusculum illud seu responsum ad decem Pauli Samosatani quaestiones partem constituerit epistolae, a concilio Antiocheno, secundo scilicet, designata, eive fuerit adjectum. Non omnino improbabilis apparet haec Tillemontii opinio, cum confirmandae addi etiam potest, Dionysium in suo ad decimam Pauli Samosatani quaestione responso, pluribus jam ad decimam illam Pauli objectionem confutandam in medium adductis, ita de Samosateno loqui: Videte, fratres, quanta sit caecitas. Tota die et nocte acuit tela contra Dominum et aggreditur bellare homo neque bellare sciens, neque in arte bellandi institutus. Quibus ex verbis, utpote ad plures directis, consequi videtur, ut epistola illa, seu responso ad decem Pauli quaestiones, non ad hunc, sed ad fratres, quos verbis recitatis Sanctus alloquitur, destinata fuerit. Unde non improbabile fit, hanc partem constituere epistolae, a Sancto ad ecclesiam Antiochenam seu potius ad patriarchatum Antiocheni episcopos scriptae, posteaque a secundi Antiocheni concilii Patribus ad epistolam suam synodicam adjectae.

at non item opinio, quae hanc epistolam cum responso prorsus eandem facit,

90 Tillemontio itaque, qui ad hoc credendum propendet, non illubenter assentior; at non item assentiri queo Baronio. Quamvis enim ab eo non multum dissonet Tillemontius; Baronius tamen praedictam Dionysii ad Pauli quaestiones responsum haberi a se pro integra Sancti ad ecclesiam Antiochenam seu ad patriarchatum Antiocheni episcopos epistola, verbis num. 502 in Commentario recitatis non obscure indicat. Verum in tota illa Responso, quam longa est, nulla usquam verba (si proxime recitata excipias) Sanctus exhibet, ex quibus eum ad ecclesiam Antiochenam, seu patriarchatum Alexandrini episcopos scribere, utcumque colligas. Hinc autem mihi verosimile apparet, responsum illam, si vere ad ecclesiam Antiochenam seu patriarchatum Antiocheni episcopos destinata fuit, non integram utique epistolam, quam ad hos Sanctus scripsit, sed illius dumtaxat partem constituisse. Quis enim credat, Dionysium in tota epistola, quam ad patriarchatum Antiocheni episcopos scripsit, hos nec in ipso initio, nec pluries in contextu honoris causa compellasse? Certè Dionysius in epistola, quam ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, scripsit, quamque supra integram huc transcripsimus, Basilidem et initio epistolae et in ejusdem contextu plus semel alloquitur, honorificeque simul et peramanter compellat, ut adeo, cum Sanctus ad unicum scribens episcopum, urbana hac scribendi ratione usus sit, eadem indubie etiam ad plures seu potius ad omnes patriarchatum Antiocheni scribens episcopos usus fuerit. Accedit, quod Sanctus in sua ad decem Pauli quaestiones responso praememoratos patriarchatum Antiocheni episcopos ad strenuam veritatis orthodoxae propugnationem non adhortetur, quod tamen Sanctum sua ad ecclesiam Antiochenam epistola verosimillime fecisse, in Commentario docuimus. Itaque ob omnia, quae hic jam disserui, Dionysii ad Samosatani quaestiones responso pro integra Sancti ad patriarchatum Antiocheni episcopos epistola nequit haberi.

pro non improbabili,

91 Porro, quod etiam ad opinionem, quae dictam responsum saltem pro parte epistolae a Sancto ad ecclesiam Antiochenam scriptae accipit, pro non improbabili habendam facit, Dionysius in sua ad decimam Pauli objectionem etiam Paulo sic loquitur: Ecce in te impletur, et in iis, qui te sequuntur: «Contra me (verba sunt psalmi 68) loquebantur, qui sedeant in porta, et in me psallebant, qui bibebant vinum» non in me dico, sed in Deum. Nescio, quis tibi hunc actum turbatum impietatis tamquam poculum porrexit, et tenebras offudit, ut non intelligeres, quae dicis. Scripsi enim tibi in epistola, ad quam haec rescripsisti, quod volens te ipsum decipis, o amice. Non dixi amicum, tamquam compresbyterum; sed tamquam alterum amicum, cui dictum est a Domino: «Amice, ad quid venisti.» Quibus ex verbis, cum Sanctus potissimum iis indicet, sese in epistola responsum,

quam ad Pauli quaestiones dat, proxime praegressa non alio modo, quam quo Christus Judam, Paulum Samosatenum appellasse amicum, consequi videtur, ut Sanctus in ipsa responso, quam ad Pauli quaestiones dedit, ne salute quidem, quam amici amicis impertiri solent, Paulum Samosatenum, utpote tunc deteriore adhuc factum, fuerit dignatus. Quapropter cum Dionysius, ut in synodica secundi Antiocheni concilii epistola, supra saepissime laudata, dicitur, ne salutatione quidem Samosatenum in epistola, quam ad ecclesiam Antiochenam scripsit, fuerit dignatus, confirmatur sane ex recitatis Sancti verbis opinio, quae saltem pro epistola ad ecclesiam Antiochenam scriptae parte habendam putat Dionysii ad decem Pauli Samosatani quaestiones responsum.

92 Quamvis autem id inde, ut jam dixi, utcumque confirmetur, pro certo tamen atque indubitato, etiam ex dictis verbis haberi non potest. Etenim cum his ipsis Dionysius orationem ad Paulum dirigat, non immerito forte quisquam contendat, praedictam responsum ad ipsummet Paulum (vide, quae num. 89 dicta sunt) eo tantum modo, quo solemus, ad eos quos impugnamus, ad Samosatenum pro praememorata verba dirigere orationem, responderi potest, id minus verosimile idcirco videri, quod nimis frequenter Sanctus in responso illa Paulum alloquitur, idque nullo prorsus adjecto indicio, ex quo, quod Paulum dumtaxat impugnet; ad alium vero vel alios orationem dirigat, utcumque innotescat. Adhaec pro omnimoda inter responsum ad Samosatani quaestiones, et Sancti ad patriarchatum Antiocheni episcopos epistolam distinctione statuenda etiam facit, quod haec a secundi concilii Antiocheni Patribus, uti ex horum laudata epistola synodica intelligitur, ad omnes per universum orbem dispersas ecclesias quaquaversum missa fuerit; unde consequi videtur, ut etiam Nestorii tempore notissima adhuc verosimilime fuerit, multisque codicibus inserta.

93 Quapropter, si a Dionysii ad decem Pauli quaestiones responso omnino diversa non esset, fuisset et haec Nestorii tempore pariter adhuc notissima. Verum hanc Nestorii tempore notissimam fuisse, non apparet. Quamvis enim in ea sanctissima Virgo Maria quinis ut minimum appelletur Θεοτόκος seu Deipara, quae appellatio doctrinae Nestorii, SS. Virginem non Θεοτόκον seu Deiparam, sed Χριστοτόκον seu Christiparam appellandam contendit, et diametro opponitur, nullus tamen ex ista epistola seu responso contra Nestorium textus in concilio Ephesino, in quo tamen plures aliorum SS. Patrum sententiae multo minus eo facientes prolatae fuerunt, in medium fuit adductus, ut adeo ista epistola seu responso cognita non fuisse videatur, ac proin ut omnino distincta sit ab epistola, a Dionysio ad ecclesiam Antiochenam, seu ad patriarchatum Antiocheni episcopos scripta. Itaque ex hypothesi, quod duae epistolae, veluti ad Samosatenum a Dionysio scriptae, saeculo proxime elapso vulgatae Dionysium vere habeant auctorem, nondum tamen, uti ex jam disputatis liquet, certum est, alteram e duabus hisce epistolis, seu Sancti ad decem Pauli quaestiones responsum etiam vel pro parte tantum epistolae, quam is ad ecclesiam Antiochenam seu patriarchatum Antiocheni episcopos dedit, esse habendam, quamvis id interim, ut jam ante docui, pro non improbabili queat haberi.

CAPUT VII.

De nonnullis Opusculis, Dionysio vel vere vel falso adscriptis.

Præter Opera Dionysio vel certo vel dubie adscripta, quae, veluti a scriptoribus sub Dionysii nomine memorata, et in hac Appendice Alii libri seu Tractatus, quos Dionysius jam